

Матеріали і дослідження
з археології Прикарпаття і Волині.
2012. Вип. 16. С. 55–64.

**Андрій БОГУЦЬКИЙ, Марія ЛАНЧОНТ,
Олена ТОМЕНЮК, Олександр СИТНИК**

ДЕЛЮВІАЛЬНО-СОЛІФЛЮКЦІЙНІ ПРОЦЕСИ Й ПРОБЛЕМИ ПЕРЕВІДКЛАДЕННЯ І ДАТУВАННЯ ПАЛЕОЛІТИЧНИХ КУЛЬТУРНИХ ГОРИЗОНТІВ¹

В перигляціальних зонах розвиток делювіально-соліфлюкційних процесів є не тільки широко розповсюдженим, але й інтенсивним [Величко, 1973; Васильев, 1980; Бутаков, 1986]. На території Волино-Подільської височини в плейстоцені умови перигляціальних зон встановлювалися неодноразово. Так, лише у верхньому плейстоцені тут проявились чотири самостійних палеокріогенних етапи – торчинський, басів-кутський, рівненський, красилівський [Богущий, 1990]. Розвиток палеокріогенних процесів в плейстоцені характерний не тільки для Волино-Поділля, але й для усієї Європи [Величко, 1973; Бутаков, 1986].

Розвиток делювіально-соліфлюкційних процесів властивий кожному палеокріогенному етапу. При цьому нерідко спостерігається, що делювіально-соліфлюкційні відклади одного етапу перекриваються делювіально-соліфлюкційними відкладами іншого етапу (часто перевідкладаючи їх). Так буває неодноразово і це призводить до утворення потужних (2–3 м і більше) пачок делювіально-соліфлюкційних відкладів, які зазвичай складаються з лесових і палеогрунтових складових, переважно інтенсивно плікативно деформованих. Важливо зазначити, що делювіально-соліфлюкційні процеси найхарактерніші для початкових етапів формування лесових горизонтів, коли клімат був холодним, але вологим, тобто сприятливим для розвитку цих процесів.

Встановлено, що розвиток палеокріогенних процесів не менш характерний для середнього плейстоцену. Лише впродовж формування верхнього горизонту середньоплейстоценових лесів, що відповідає 6 ізотопно-кисневій стадії (ІКС), проявились, як і у верхньому плейстоцені, чотири самостійних палеокріогенних етапи – ярмолинецький (у розрізі безпосередньо над коршівським викопним ґрунтовим комплексом), тернопільський (над тернопільським підгоризонтом), лановецький (над лановецьким підгоризонтом), збаразький (в завершальній частині 6 ІКС). Використані стратиграфічні схеми наведені в таблиці 1.

Питання перевідкладення культурних палеолітичних горизонтів ми розглядатимемо на прикладах палеолітичних пам'яток центральної та північної частин Подільської височини. Це пам'ятки Пронятин, Ігровиця, Великий Глибочок, Івачів Долішній, Буглів, Куличівка та ін. Практично жодного випадку інсїтного залягання культурних горизонтів як середнього, так і верхнього палеоліту на цих стоянках не спостерігається (рис. 1, 2, фото 15–18). Хіба що це стосується артефактів, виявлених між першою і другою фазами коршівського комплексу у Великому Глибочку I (розкоп III). Отже, проблема збереження і датування культурних горизонтів з огляду на розвиток делювіально-соліфлюкційних процесів набуває великого значення.

Іншим дуже важливим фактором є складна будова не тільки лесових, але й палеогрунтових горизонтів (ґрунтових комплексів). Якщо, наприклад, ще донедавна ми виділяли у формуванні горохівського викопного ґрунтового комплексу лише дві фази – лісову (відповідник еєму) та степову (відповідник амерсфурту або брорупу) [Богущий, 1986; Богущий та ін., 1998], то тепер, окрім еємської частини, у будові горохівського комплексу чітко розрізняємо ще три інтерстадіальні ґрунти, що відповідають амерсфурту, брорупу і одераде [Łanczont, Bogucki, 2007; Ситник та ін., 2011]. Вони добре представлені в розрізах

¹ Роботи виконані завдяки фінансовій підтримці міжнародного проекту 691-N/2010/0 Ukraine “Palaeolithic Oecumene of the peri- and meta-Carpathian zone – a study of environment changes of Western Ukraine and South-Eastern Poland in Pleistocene and their influence on primeval settlement and migration pattern (based on loess and cave sites)”.

Таблиця 1

Кореляція стратиграфічних схем лесово-ґрунтової серії України
[Богущий, 1986, 1990; Богущий та ін., 1998; Веклич, 1968, 1982, 1990; Яцишин та ін., 2009]

Загальна стратиграфічна шкала		ІКС	Палеомагнітні епохи	Волино-Поділля (А. Богущький, 1986, 1990 та ін.)		Центральна частина України (М. Веклич, 1982, 1990)		
Розділ	Ланка			Горизонти / підгоризонти		Горизонти (індекси)		
Голоцен	Сучасна	1	БРЮНЕС +	Сучасний ґрунт		Голоценовий ґрунт (hl)		
Плейстоцен	Верхня (верхній плейстоцен)	2		Верхній горизонт верхньоплейстоценових лесів	Лесовий горизонт		Причорноморський лес (pč)	
					Ініціальний ґрунт красилів			
					Лесовий горизонт			Дофінівський ґрунт (df)
					Ініціальний ґрунт рівне			
					Лесовий горизонт			Бузький лес (bg)
	Горизонт соліфлюкції							
	Дубнівський ґрунт	3			Три накладені один на одного глейові виковні ґрунти типу дубно		Витацівський ґрунт (vt)	
					Лесовий горизонт			
					Два накладені один на одного глейові виковні ґрунти типу дубно			
	Нижній горизонт верхньоплейстоценових лесів			4		Удайський лес (ud)		
	Горохівський виковний ґрунтовий комплекс			5		Прилуцький ґрунт (pl)		
	Середня (середній плейстоцен)	6			Верхній горизонт середньоплейстоценових лесів		Тясминський лес (ts)	
					Коршівський виковний ґрунтовий комплекс		Кайдацький ґрунт (kd)	
					Нижній горизонт середньоплейстоценових лесів		Дніпровський лес (dn)	
	Нижня (нижній плейстоцен)	9			Луцький виковний ґрунт		Завадівський ґрунт третьої стадії ґрунтоутворення (zv ₃)	
		10			Верхній горизонт нижньоплейстоценових лесів		Орельський лес (or)	
		11			Сокальський виковний ґрунт		Завадівський ґрунт двох перших стадій ґрунтоутворення (zv ₁ , zv ₂)	
		12			Нижній горизонт нижньоплейстоценових лесів		Тилігульський лес (tl)	
					Леси (глейовий горизонт)			
		13			Виковний ґрунтовий комплекс типу солотвин		Лубенський виковний ґрунтовий комплекс (lb)	
		14						
		15						
		16			Леси (глейовий горизонт, соліфлюкційний горизонт)		Сульський лес (sl)	
		17			Виковний ґрунтовий комплекс типу загвіздя		Мартоносський виковний ґрунтовий комплекс (mr)	
							Приазовський лес (pr)	
							Широкинський ґрунт (sh)	
	Іллічівський лес (il)							
Еоплейстоцен	20 21	Матузяма	-	Крижанівський ґрунт (kr)				
				Березанський лес (br)				

Рис. 1. Делювіально-соліфлюкційні відклади розрізу палеолітичної пам'ятки Пронятин.
Fig. 1. Delluvial-solifluctional deposits of section of Palaeolithic site Pronyatyn.

Рис. 2. Делювіально-соліфлюкційне перевідкладення горохівського викопного ґрунтового комплексу (палеолітична пам'ятка Пронятин II).
Fig. 2. Delluvial-solifluctional redeposition of Gorokhiv fossil soil complex (Palaeolithic site Pronyatyn II).

Колодіїв, через що отримали назву *колодіївські*. Тепер ці ґрунти описані та продатовані в багатьох розрізах, зокрема в розрізі Пронятин (шурф 6) [Ситник та ін., 2011]. У світлі нашої проблематики складніша будова горохівського комплексу має велике значення перш за все тому, що деталізуються наші уявлення про розвиток делювіально-соліфлюкційних процесів у цей час: раніше ми говорили про розвиток постгорохівської соліфлюкції, а тепер маємо усі підстави стверджувати про прояви делювіально-соліфлюкційних процесів після формування кожного інтрестадіального ґрунту, тобто не менше трьох разів. Це, в свою чергу, відкриває перспективи для уточнення віку культурних горизонтів і часу їхнього перевідкладення. Звичайно, такі уточнення зробити не просто, але до цього слід прагнути. На жаль, у шурфі 6 розрізу Пронятин, де будова горохівського комплексу є найповнішою [Ситник та ін., 2011, фото 8], артефактів не виявлено, тому детальніше датувати головний культурний горизонт Пронятини поки що не вдалось. Тому ми ще не можемо уточнити стратиграфію артефактів Пронятини, які на разі пов'язуємо з надгорохівською соліфлюкційною пачкою. Але безсумнівним є і те, що розшифрувавши складну будову горохівського викопного ґрунтового комплексу і багаторазовий розвиток делювіально-соліфлюкційних процесів у ході формування цього комплексу, ми отримали серйозний інструмент, який у кінцевому рахунку призведе до відтворення реальних умов формування культурних горизонтів і їхнього подальшого перевідкладення.

Рис. 3. Делювіально-соліфлюкційне перевідкладення горохівського викопного ґрунтового комплексу (палеолітична пам'ятка Ігровиця).

Fig. 3. Delluvial-solifluctional redeposition of Gorokhiv fossil soil complex (Palaeolithic site Ihrovytsya).

На крок ближче до виділення самостійних середньопалеолітичних культурних горизонтів ми знаходимося на палеолітичній пам'ятці Ігровиця, де роботами 2011 р. розкрито на 70 м за простяганням муст'єрський культурний горизонт. Характер розрізів на різних ділянках відкритої археологічними роботами площі дуже строкатий. Є різні ділянки, де артефакти пов'язані, зокрема, з:

1. корою звітрювання неогенових порід;
2. залишками перевідкладеного делювіально-соліфлюкційними процесами горохівського викопного ґрунтового комплексу, на яких можна реконструювати генетичний профіль викопного ґрунту;

3. залишками горохівського викопного ґрунтового комплексу, який розшарований на кілька верств, між якими знаходиться верхньоплейстоценовий лес (рис. 3);

4. нижньою частиною надгорохівських лесів.

Власне третій варіант характеру розрізів Ігровиці найважливіший з точки зору перевідкладення та датування культурних горизонтів, оскільки є проблемним. Нижче наводимо його опис у найпівденнішій частині розкопу (шурф 2).

0–1,3 м Сучасний ґрунт, чорноземний. Нижніх 0,2–0,3 м однорідніші і їх можна розглядати як горизонт *P*, тобто материнську породу сучасного ґрунтоутворення.

Сучасний ґрунт має дуже антропогенно порушений гумусовий (*H*) горизонт. Його залишилось 0,2–0,3 м максимально. Колір горизонту темно-сірий (10YR4/1).

Нижче йде горизонт ілювіальний (*I* карб., кротов.), супіщаний. Колір світло-коричневий (10YR7/4).

P горизонт – материнська порода сучасного ґрунтоутворення, складений макропористими супісками темно-палевого (10YR8/4) кольору.

Загалом сучасний ґрунт має типову будову. Він найкраще збережений у центральній частині розкопу Ігровиця І 2011 р.

Перехід нерівний, ясний, з падінням шарів на південь до 10°, тому потужність *P* горизонту зростає до 0,5 м.

1,3–2,1 м Пачка щільних і вологих супісків, яка має виразну двочленну будову.

Верхніх 0,5 м (інтервал 1,3–1,8 м) цієї пачки супіщані, бурхливо закипають з HCl, зеленувато-сірі (10YR7/4), з чорними крапковими і дещо більшими залізо-мангановими примазками. Є бурі щільні залізисті новоутворення (діаметром до 2–3 мм), псевдоміцелій і кротовини з палевим неоднорідним наповнювачем, можливо, сучасні. Нижній контакт ясний, за зміною кольору, підкреслюється смугою бурого озалізнєння і скупченням псевдоміцелію.

Нижні 0,3 м (інтервал 1,8–2,1 м) цієї пачки супіщані, бурувато-коричневого (10YR7/6) кольору. Дуже багато псевдоміцелію, чимало залізо-манганових новоутворень, чорних (до кількох мм). У нижній частині пачка шарувата і містить тонкі (до 1 см) прошарки лесу.

Верхні 0,5 м можна розглядати як ймовірні аналоги дубнівського ґрунту. У нижніх 0,3 м домінує матеріал, частково пов'язаний з горохівським комплексом, частково з лесом 4 ІКС (нижнім горизонтом верхньоплейстоценових лесів).

2,1–2,2 м Чіткошарувата пачка, побудована рештками горохівського комплексу і нижчезалягаючими лесами. Вона має лінзовидну будову, потужність прошарків-лінз рідко перевищує 4 см. Пачка карбонатна, з псевдоміцелієм, його більше у коричневих прошарках.

2,2–4,75 м Дуже своєрідна пачка загального лесового вигляду, особливо на сухих стінках, яка має дуже складну внутрішню будову. По суті, це слабо плікативно деформована пачка з тонких (до 0,5 см) смуг сірого (10YR7/1) і темно-жовтого (10YR8/4) кольору.

На окремих ділянках бурим озалізнєнням добре підкреслюється неповносітчаста текстура, яка може свідчити про формування пачки в умовах промерзання (глибокого сезонного ?).

До підшви шару потужність окремих прошарків зростає до 5–7 см і більше, пачка стає одноріднішою.

До підшви шару зростає також щільність порід, зменшується кількість псевдоміцелію, породи реагують з кислотою на усю потужність. В шарі чимало плям озалізнєння, оглеєння, причому оглеєння наростає до підшви шару. Гранулометрично уся пачка складена глинистими пісками, меншою мірою супісками. Відокремити різні шари за гранулометриєю дуже складно. Нижній контакт ясний, за зміною кольору та іншими показниками.

4,75–5,15 м *Чіткошарувата пачка.* Шаруватість близька до горизонтальної, з падінням шарів на схід (до 10°). Складається практично з двох пачок, які можуть свідчити, що описуваний шар утворений за рахунок перевідкладання одного з викопних ґрунтів.

У верхніх 10 см цієї пачки домінує темно-бурий колір (10YR6/6), у нижніх 30 см характерніший жовтувато-сірий (10YR7/5). Загалом в гранскладі цієї пачки домінують глинисті піски, у верхніх 10 см більше глинистого матеріалу, іноді це суглинки. Отже, верхні 10 см можуть бути аналогом гумусового (Н) горизонту, нижні 30 см – горизонту I, який формувався із значною участю прошарків і лінз неогенових пісків потужністю до декількох см. З цим горизонтом пов'язані артефакти. По підшві шару є чорні добре обкатані кремені (до декількох см у поперечнику)².

Важливо підкреслити, що лінзи збагачені гумусовим матеріалом, який є характерним для верхніх 10 см пачки, можна зустріти серед порід ймовірного гор. I.

Коли була розчищена уся стінка від шурфу 2 до головного розкопу Ігровиці-2011, то стало добре видно, що обидві чіткошаруваті пачки (інтервали 2,1–2,2 м і 4,75–5,15 м) виходять з однієї соліфлюкційної пачки деформованого горохівського викопного ґрунтового комплексу, між якими в інтервалі 2,2–4,75 м залягає пачка лесового вигляду.

5,15–5,55 м Білі неогенові піски.
(розкрито)

Розріз шурфу 2 Ігровиці в інтервалі 2,1–5,15 м переконує нас, що розвиток постеемських делювіально-соліфлюкційних процесів проходив у кілька етапів, між якими відбувалася акумуляція лесу. У шурфі артефакти виявлені лише у відкладах нижньої соліфлюкційної пачки, але в північному напрямку, де постгорохівська соліфлюкційна пачка не розділена лесовим горизонтом, артефакти є й у верхній соліфлюкційній пачці. Якщо виявиться, що культурні горизонти у верхній і нижній соліфлюкційних пачках різного віку, то можна буде деталізувати етапність заселення Ігровиці в постеемський час.

Дуже складно встановити кількість культурних горизонтів і відтворити умови осадонагромадження на відомій палеолітичній стоянці Куличівка в Кременці на Тернопільщині, яку стаціонарно досліджував В. Савич [Савич, 1975]. Природничі дослідження відкладів стоянки проведені І. Івановою та Н. Ренгартен [Іванова, Ренгартен, 1975]. Практично увесь дубнівський ґрунт, з яким пов'язані сотні тисяч артефактів Куличівки, перевідкладений делювіально-соліфлюкційними процесами. Розрізи пам'ятки часто змінюються на відділі одного-двох метрів за простяганням. Вони часто є цілком непорівняльними між собою. В. Савич виділив на Куличівці чотири культурних горизонти.

Один із авторів (А. Богущий), який працював на стоянці впродовж майже усіх років розкопок В. Савича, ставить під сумнів можливість виділення у делювіально-соліфлюкційних відкладах Куличівки чотирьох культурних горизонтів. Про це вже зазначалось раніше [Богущий, Ситник, 2001; Ситник, Богущий та ін., 2007]. Нові матеріали стосовно датувань палеолітичних шарів та археологічних матеріалів Куличівки подані в окремих статтях цього збірника.

Ретельний аналіз великої кількості розрізів Куличівки дає підстави стверджувати, що артефакти стоянки пов'язані винятково з делювіально-соліфлюкційними відкладами, які виповнюють на деяких ділянках допалеогенову карстову лійку в писальній крейді верхньокрейдового віку. Заповнена ця лійка зеленими палеогеновими пісками, делювіально-соліфлюкційними відкладами із залишками горохівського викопного комплексу, шаруватими піщано-супіщано-суглинистими відкладами потужністю близько 1 м, перевідкладеним дубнівським викопним ґрунтом, лесами верхнього горизонту верхньоплейстоценових лесів (2 ІКС), на яких сформований сучасний ґрунт. Виявлення на стоянці решток

² Скупчення чорних, добре обкатаних кременів на поверхні міоценових пісків пояснюється просто: вони вимиті з міоценових пісків, де, як видно з інших стінок розкопу, вони утворюють у міоценових пісках цілі лінзи потужністю до 10 см.

горохівського комплексу дозволило упорядкувати стратиграфію стоянки, вік якої в останні роки підтверджений даними абсолютного датування відкладів.

Інтенсивно порушеним делювіально-соліфлюкційними процесами виявився і найдавніший культурний горизонт – третій (рання пора середнього палеоліту) [Ситник, Богущий, 1998] багат шарової палеолітичної стоянки Великий Глибочок I, що поблизу Тернополя, на окремому товтровому пагорбі, покритому лесами середнього і верхнього плейстоцену. Артефакти культурного шару III виявлені в розкопі I в порушеному коршівському викопному ґрунтовому комплексі або безпосередньо в його залишках на елювії корінних порід (неогенових вапняків). В такому вигляді профіль Великого Глибочка I опубліковано у відомих європейських виданнях [Bogucki et al., 2009; Sytnyk et al., 2010]. На початку досліджень цієї пам'ятки ми не виявили повного розрізу коршівського комплексу, тому не мали можливості прив'язати артефакти до ґрунту певної його фази, через що датування культурного горизонту було наближеним.

Роботами останніх років (особливо результативними були дослідження 2012 р.) у западині на поверхні вапняків, що заповнена лесами (розкоп III), вдалось розкрити майже непорушений коршівський викопний ґрунтовий комплекс загальною потужністю понад 4 м з артефактами, які залягають *in situ* між першою і другою фазами коршівського ґрунтоутворення. Якщо підтвердиться, що артефакти культурного горизонту в розкопі III між фазами ґрунтоутворення коршева аналогічні до артефактів, виявлених раніше в культурному шарі III розкопу I, то ми матимемо можливість не тільки точніше датувати найдавніший культурний горизонт Великого Глибочка, але й говорити про ймовірний початок середнього палеоліту Поділля. Враховуючи важливість цього відкриття, вважаємо за доцільне навести опис коршівського викопного ґрунтового комплексу в розкопі III розрізу Великий Глибочок I.

3,3–4,3 м	<i>Ґрунт другої фази коршівського ґрунтоутворення.</i>
3,3–3,4 м	<i>Гумусний (H) горизонт</i> практично денудований. Його залишки зі слідами делювіально-соліфлюкційного перевідкладення не перевищують 10 см потужності. На вертикалі 3 потужність гумусного горизонту 20 см. Складений горизонт темно-коричневими (7,5YR6/3) суглинками, які слабо взаємодіють з HCl. Породи місцями шаруваті, особливо у східній частині розкопу, де горизонт повністю виклинюється.
У гумусному горизонті другої фази коршева зустрінена округла (еліпсоподібна) форма з максимальним розміром 8 см, яка по периметру виповнена півторасантиметровим мангановим обрамленням. Центр форми лесовий. Перехід поступовий.
3,4–4,3 м	<i>Ілювіальний (I) горизонт</i> потужністю 0,8 м складений суглинками світло-коричневими (7,5YR7/4), досить однорідними. В основній масі вони відмиті від карбонатів. Ділянками зустрічаються вторинні (трубчасті) карбонати. Є плями діаметром до 3 см, збагачені манганом, а також чимало крапкових залізо-манганових примазок, конкреції зустрічаються рідко. Перехід поступовий, за освітленням кольору та зростанням біогенної переробленості.
4,3–4,6 м	<i>Леси</i> темно-палеві (7,5YR7/4), відмиті від карбонатів, з великою кількістю кротовин, дещо сплюснених, діаметром до 7 см, заповнених темним гумусним матеріалом, ймовірно, другої фази коршівського ґрунтоутворення. Є ділянки вторинних карбонатів поблизу тріщин. Породи супіщані, з крапковими залізо-мангановими новоутвореннями. Нижній контакт хвилястий, загалом перехід поступовий.
4,6–8,0 м	Опис зміщуємо на вертикаль “К”, де з глибини 4,6 м розпочинається <i>ґрунт першої фази коршівського ґрунтоутворення</i> . Ґрунт дуже потужний, добре видно його падіння у напрямку вертикалі “О”. Ґрунт має добре диференційований профіль.
4,6–6,0 м	<i>Гумусний (H) горизонт.</i>
Верх гумусного горизонту (інтервал 4,6–5,0 м) деградований. Він різко відрізняється від середньої частини. Потужність деградованого фрагмента гумусного

горизонту 0,4 м. Це суглинки темно-сірі з червонуватим відтінком (7,5YR6/6). Вони відмиті від карбонатів, зернисті, з вертикальними макропорами. Де-не-де видно неясну шаруватість, що підкреслюється кольором. Перехід поступовий.

Середня частина (інтервал 5,0–5,7 м) мало змінена і найгумусованіша. Опис зміщено на вертикаль Л. Добре видно, що породи горизонту падають у східному напрямку. Горизонт суглинистий, дуже оглесний, зернистої структури, дуже щільний, відмитий від карбонатів. Колір порід темно-сірий з коричневим відтінком (10YR5/3). У шарі по тріщинах трапляються вторинні карбонати, іноді навіть дутики до 3 см. У нижній частині шару колір світлішає за рахунок червонуватого відтінку. Є чимало вертикальних тріщин і трубчастих макропор, тому іноді породи ніздрюваті.

Нижня частина (перехідна – Н/Е) гумусного горизонту (інтервал 5,7–6,0 м) дещо освітлена за рахунок підзолистої присипки. Колір шару сірувато-коричневий (10YR7/4). Перехід ясний, за зміною структури порід, кольору, зростанням щільності.

6,0–8,0 м *Лювіальний (I) горизонт* першої фази коршівського ґрунтоутворення. Він суглинистий, на усю потужність відносно однорідний, оструктурений, структура грудкувата, діаметр грудок до 0,5 см. У верхній частині шару спостерігається густа (через 10–15 см) система тріщин з максимальною шириною до 1,0–1,5 см, заповнених білястою підзолистою присипкою і глеєм. Глибина тріщин не перевищує 1,0–1,5 м. Вони розпочинаються з поверхні опідзоленої частини гумусного горизонту (Н/Е). Колір суглинків червонувато-коричневий (7,5YR6/6). Породи дуже щільні, оглесні й озалізовані, з НСІ не взаємодіють. Червонуватий колір пачки обумовлений озалізованістю. У верхній частині шару трапляються кротовини діаметром до 7 см, заповнені темним гумусним матеріалом. Перехід ясний, за зміною кольору і структури.

Материнською породою коршівського ґрунтоутворення є дніпровський лес, який залягає нижче.

Артефакти виявлені на поверхні ґрунту першої фази коршівського ґрунтоутворення. Оскільки поверхня ґрунту нерівна, артефакти залягають на дещо різних глибинах.

Обмежимося аналізом матеріалу стосовно делювіально-соліфлюкційного перевідкладення культурних горизонтів. Не важко переконатись, що це дуже поширене явище на палеолітичних стоянках Центрального і Північного Поділля, а також Галицького Придністер'я. Дещо меншою мірою ці процеси розповсюджені й у долині Середнього Дністра. Ми переконані, що делювіально-соліфлюкційні процеси зумовлювали перевідкладення культурних горизонтів, які, як правило, були сформовані раніше, головню на завершальних етапах певного інтергляціального, інтрестадіального або інтерфазового ґрунтоутворення. Цей факт необхідно враховувати під час інтерпретації конкретного фактичного матеріалу, особливо дат абсолютного датування плейстоценових відкладів.

ЛІТЕРАТУРА

Богущий А.Б.

1986 Антропогенные покровные отложения Волыно-Подоллии // Антропогенные отложения Украины. – Киев: Наук. думка. – С. 121–132.

1990 Основные палеокриогенные этапы плейстоцена юго-запада Восточно-Европейской платформы // Четвертичный период: методы исследования, стратиграфия и экология. Тез. VII Всесоюз. совещ. – Таллинн. – Т. 1. – С. 65–66.

Богущий А.Б., Богущий О.А., Волошин П.К.

1998 Лесовий покрив Волинської височини // Українське Полісся: вчора, сьогодні, завтра: зб. наук. праць. – Луцьк: Надстир'я. – С. 105–107.

Богущий А., Ситник О.

- 2001 Польові дослідження верхньопалеолітичної стоянки Куличівка у Кременці // Вісник Львів. ун-ту. Серія геогр. – Львів. – Вип. 28. – С. 225–238.

Бутаков Г.П.

- 1986 Плейстоценовый перигляциал на востоке Русской равнины. – Казань: Изд-во Казанск. ун-та. – 144 с.

Васильев Ю.М.

- 1980 Отложения перигляциальной зоны Восточной Европы. – М.: Наука. – 172 с.

Веклич М.Ф.

- 1968 Стратиграфия лессовой формации Украины и соседних стран. – Киев: Наук. думка. – 238 с.
1982 Палеоэтапность и стратотипы почвенных формаций верхнего кайнозоя. – Киев: Наук. думка. – 208 с.
1990 Основы палеоландшафтоведения. – Киев: Наук. думка. – 192 с.

Величко А.А.

- 1973 Природный процесс в плейстоцене. – М.: Наука. – 256 с.

Иванова И.К., Ренгартен Н.В.

- 1975 Материалы к геологии и палеогеографии палеолитической стоянки Куличивка (Тернопольская область УССР) // БКЧП. – М.: Наука. – № 44. – С. 52–68.

Савич В.П.

- 1975 Пізньопалеолітичне населення Південно-Західної Волині. – К.: Наук. думка. – 136 с.

Ситник О., Богущий А.

- 1998 Палеоліт Поділля: Великий Глибочок І. – Львів: Українські технології. – 144 с.

Ситник О., Богущий А., Коропецький Р., Кулаковська Л., Женест Ж.-М., Меньян Л., Езартс П.

- 2007 Нові польові дослідження Куличівки // МДАПВ. – Львів. – Вип. 11. – С. 180–215.

Ситник О., Богущий А., Коропецький Р., Томенюк О., Ланчонт М., Кусяк Я., Мадейська Т.

- 2011 Нові датування та геологічно-археологічні дослідження палеолітичної стоянки Пронятин // МДАПВ. – Львів. – Вип. 15. – С. 257–279.

Яцишин А.М., Дмитрук Р.Я., Богущий А.Б.

- 2009 Методи дослідження четвертинних відкладів: навч. метод. посібник. – Львів: ВЦ ЛНУ ім. І. Франка. – 177 с.

Boguckij A., Łanczont M., Łacka B., Madeyska T., Sytnyk O.

- 2009 Age and the palaeoenvironment of the West Ukrainian Palaeolithic: the case of Velykyi Glybochok multi-cultural site // Journal Archaeological Sciences. – № 36. – P. 1376–1389.

Łanczont M., Boguckij A.

- 2007 High-resolution archive of climatic oscillations during Oxygen Isotope Stages 5–2 in the loess-palaeosol sequence at Kolodiiv (East Carpathian Foreland, Ukraine) // Geological Quarterly. – Warszawa. – 51 (2). – P. 105–126.

Sytnyk O., Bogucki A., Łanczont M., Madeyska T.

- 2010 The Dniesterian Mousterian from the Velykyi Glybochok site related to palaeoenvironmental changes // Quaternary International. – Vol. 220. – P. 31–46.

**Andriy BOGUCKI, Maria ŁANCZONT,
Olena TOMENIUK, Olexandr SYTNYK**

DELLUVIAL-SOLIFLUCTIONAL PROCESSES AND PROBLEMS OF REDEPOSITION AND DATING OF PALAEOLITHIC CULTURAL HORIZONS

Conditions of peryglacial zones repeatedly appeared on the territory of Volhyn-Podillia Upland in Pleistocene. In the Upper Pleistocene four distinct paleocryogenic stages appeared there – Torchyn, Basiv-Kut, Rivne, Krasyliv ones. In the Middle Pleistocene development of four distinct

paleocryogenic stages is also found – Yarmolyntsi (manifested directly above Korshiv fossil soil complex), Ternopil (above Ternopil sub-horizon) Lanivtsi (above Lanivtsi sub-horizon) Zbarazh (in the final part of 6 MOIS). Delluvial-solifluctional processes are characterized for peryglacial zones.

The example of many Paleolithic sites from central and northern parts of Podillia Upland (Pronyatyn, Ihrovytsya, Velykyi Hlybochok, Buhliv, Koulychivka and other) shows that practically no cases of in-situ occurrence of cultural horizons of Middle and Upper Paleolithic on these sites is not reported.

It is proved that the delluvial-solifluctional processes cause redeposition of cultural horizons, which are usually were formed early, mainly on the final stages of interglacial, interstadial or interphaze soil. This fact must be considered when interpreting of concrete material, especially of dates of absolute dating of Pleistocene sediments.